

Karol Staszczuk

Recenzja książki
Michela Quenot
*Zmartwychwstanie i ikona**

Książka Michela Quenot¹ wskazuje na istotny związek między centralnym punktem historii zbawienia a ikonopisarstwem. Należy zaznaczyć, że autor celowo uwypukla zmartwychwstanie ponad mękę i śmierć Mesjasza. Ikona w rozumieniu Michela Quenot pozostaje na granicy dwóch światów: ludzkiego i boskiego. Materia staje się nośnikiem boskiej treści, a tym samym odnosi do rzeczywistości nadprzyrodzonej i niewidzialnej. Zadaniem ikony wydaje się być zatem umożliwienie człowiekowi dostępu do objawiającego się Boga. Autor wskazuje na jej wymiar sakramentalny, ponieważ jest ona widzialnym znakiem niewidzialnej łaski – samego Boga.

Autor w tekście wprowadza czytelnika w zagadnienia związane z ikonopisarstwem, aby następnie wskazać na centralną rolę

* Tytuł oryginału: *La Résurrection et l'icône* (Paris 1992), przeł. ks. Henryk Paprocki, ORTHDRUK, Białystok 2001, ss. 271.

¹ Michel Quenot – popularyzator prawosławnej teologii w Europie zachodniej. Fascynacja i badania prowadzone nad ikoną doprowadziły go do przyjęcia święceń, gdy był już dojrzałym i ukształtowanym mężczyzną. Zainteresowanie kondycją człowieka współczesnego wyraża poprzez pracę naukową w dziedzinie językoznawstwa i humanistyki, a także poprzez udział w misji humanitarnej w trakcie wojny domowej w Jemenie. Obecnie piastuje urząd proboszcza w jednej ze szwajcarskich parafii prawosławnych.

paschy Chrystusa dla właściwego zrozumienia kanonów wypracowanych przez wieki. Rozważania dotyczące ikony Michel Quenot odnosi do człowieka, tym samym podkreślając rolę antropologii. Autor przede wszystkim wskazuje na predyspozycję odbiorcy i twórcy. Pierwszy z nich powinien zostać zapoznany z symboliką oraz metodą pisania ikony. Bez podstawowych informacji nie jest on w stanie dostrzec i docenić jej piękna. Jednak sama wiedza artystyczna, historyczna czy religijna nie wystarczy, aby spotkać się z Bogiem obecnym w znaku świętego obrazu. Kontemplacja wydarzeń biblijnych i postaci ukazanych przez ikonopisarza jest elementem życia i praktyki modlitewnej wierzącego. Bez wiary, jak również modlitwy, niemożliwe jest rozważanie sercem. Zatem, jak zaznacza autor, ikona jest odczytywana i rozumiana w pełni tylko przez człowieka pozostającego w żywej relacji z Pierwowzorem przedstawień zawartych w ikonie. Odbiorca wrażenia zmysłów zewnętrznych dopełnia duchowym zmysłem wiary, który jest w nim ukształtowany poprzez praktyki pobożnościowe, życie sakramentalne i wynikające z nich dobre czyny.

Jednak Michel Quenot dokonuje bardziej szczegółowej charakterystyki twórcy – ikonopisarza. Na samym początku swoich rozważań zaznacza, że nie można tym określeniem nazwać każdego artysty. Przywołuje historię sporu ikonoklastycznego dla ukazania argumentów, które zostały uznane za wiążące w dyskusji o słuszności kultu ikon. Wskazuje na wcielenie Syna Bożego jako przykład ukazania się niewidzialnego Boga w tym, co jest odbierane przez ludzką percepcję. Materia poprzez wydarzenie Chrystusa została uświęcona i przeznaczona jako środek do komunikacji Dobrej Nowiny ludzkości. Ikonopisarz zatem powinien być świadomy zadania, które zostało mu zlecone przez posługę Kościoła. Jego życie wewnętrzne – relacja z Trójcą – ma zostać ukazane na tworzonych przez niego wizerunkach. Bez właściwej wewnętrznej i duchowej predyspozycji nie jest w stanie przekazać orędzia zbawczego i tradycji życia chrześcijańskiego. Jego dzieło, jak słusznie zaznacza Michel Quenot, powinno stanowić rezultat współpracy z łaską. Autor książki przypomina, że kwestia sztuki jest tym, co odróżnia Kościół zachodni od wschod-

niego. Choć ikona stanowi dziedzictwo wspólne wszystkich chrześcijan, katolicy dopuszczają do pracy we wnętrzach sakralnych artystów niewierzących lub wątpiących. Tym samym niweluje się przekaz Ewangelii na rzecz artystycznych form wyrazu.

Jednak ikona pozostaje nierozzerwalnie związana ze światem boskim. Choć jej istnienie uzasadnić można faktem wcielenia, to tajemnica zmartwychwstania wyjaśnia jej pełne znaczenie. Michel Quenot tłumaczy, że ikona obrazuje myśl teologiczną. Jak naucza Kościół, wydarzenia zbawcze i osoby z nimi związane uczestniczą w owocach męki, śmierci i zmartwychwstania Zbawiciela. Partycypacja dotyczy zarówno wydarzeń poprzedzających ją, jak również tych, które miały miejsce po niej. Pierwsze z nich zapowiadają paschę, drugie z wymienionych ją wspominają. Należy zaznaczyć, że zapowiedź i wspomnienie jednocześnie uobecniają te wydarzenia.

Tym samym książka Michela Quenot *Zmartwychwstanie i ikona* stanowi ciekawą lekturę dla osób zainteresowanych historią i teologią ikony, ikonopisarstwem, jak również antropologią chrześcijańskiego orientu. Autor w swojej pracy podejmuje refleksję nad sztuką, ukazując jej zależność od kondycji duchowej człowieka. Sztuka zaś, według autora, posiada moc kształtowania postaw i zachowań w społeczeństwie. Zdaniem autora, trzeba zatem, aby wskazać na znaczenie ikony w kontekście zarówno indywidualnym, jak również społecznym. Lektura książki Michaela Quenot pozwala na lepsze zrozumienie roli sztuki sakralnej w życiu człowieka. Autor przypomina także o podstawowych prawdach wiary chrześcijańskiej ukazanych za pomocą przyjętych od wieków kanonów piękna. Treść dzieła *Zmartwychwstanie i ikona* zachęca do podjęcia dalszego namysłu nad człowiekiem, sztuką, fenomenem Jezusa Chrystusa i sposobem obrazowania świata transcendentnego.

Na uwagę zasługuje również forma wydania książki. Do konkretnych fragmentów traktujących o sposobach obrazowania zmartwychwstania i scen związanych z tym wydarzeniem zostały dopasowane analizowane ikony. Czytelnik ma zatem możliwość osobistego i bezpośredniego kontaktu z opisywaną rzeczywisto-

ścią. Może także dokonać weryfikacji opisu dokonanego przez autora. Równocześnie może oglądać opisywane fragmenty obrazu i poznawać ich znaczenie. Wydaje się, że ikona pozostaje nie tylko tytułową zapowiedzią tematu rozważań, ale stanowi istotny element dopełniający dzieło.

Wśród innych pozycji poświęconych ikonie książka wyróżnia się wyraźnym uwypukleniem roli zbawczego dzieła Chrystusa. Struktura publikacji umożliwi każdemu odbiorcy, nawet nie-specjaliście, zapoznanie z podstawowymi informacjami dotyczącymi ikonopisarstwa, kondycji sztuki współczesnej, rozróżniania między sztuką religijną a sakralną. Przedstawiona wiedza zawiera w sobie elementy teologii i filozofii. Są one niezbędne dla prowadzenia rozważań na temat relacji ikony i zmartwychwstania. Michel Quenot szczegółowo omawia fenomen zwycięstwa Jezusa nad śmiercią, aby następnie zaprezentować najważniejsze ikony odsyłające do tego wydarzenia.

Wydaje się zatem, że według autora zmartwychwstanie nadaje sens pracy ikonopisarskiej, ponieważ każda ikona w tajemniczy sposób uczestniczy w chwale zwycięskiego Baranka. Odnosi człowieka do rzeczywistości niepoznawalnej zmysłami ciała. Tym samym zapewnia o wiarygodności przekazu Ewangelii i Kościoła. Wymiar wspólnotowy ikony wskazuje na obecność człowieka od momentu jej tworzenia aż po kontemplację. Choć spotkanie z Bogiem ma charakter indywidualny, może zostać urzeczywistnione poprzez pracę i modlitwę ikonopisarza. Wskazanie na dziedziczność i przekazywalność ikony staje się wezwaniem do ponownego odkrycia skarbu niepodzielonej wspólnoty chrześcijańskiej. ■